

Setkání konané při příležitosti 168. výročí narození Tomáše Garrigua Masaryka

Naše a evropská společnost

Sborník projevů a přednášek

Naše a evropská společnost

Sborník vydáný při příležitosti
168. výročí narození
TOMÁŠE GARRIGUA MASARYKA

Setkání konané 5. března 2018 pod záštitou
prvního místopředsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky
Jana Hamáčka
v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Obsah:

Pozdravy a projevy

Masarykova „Česká otázka“

a její aktuálnost v pohledu dneška

ThDr. Tomáš Butta, Th.D. 3

Přednášky a příspěvky

Československo a Církev československá (husitská)

Doc. ThDr. David Tonzar, Th.D., Dr. h. c.6

Masarykův ústav a Archiv AV ČR a jubilea let 2017 a 2018

Luboš Velek 11

Projekt je uskutečněn za laskavé podpory Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.

© Církev československá husitská

ISBN: 978-80-7000-152-3

Masarykova „Česká otázka“ a její aktuálnost v pohledu dneška

Projev v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky v rámci vzpomínkového setkání u příležitosti 168. výročí narozenin Tomáše G. Masaryka

Vážený pane místopředsedo Poslanecké sněmovny, vážený bratře biskupe, vzácní hosté, vážené dámy a vážení pánové, sestry a bratři!

Setkáváme se v prostorách, které jsou jedním z míst, kde se utvářela historie a tvoří se přítomnost a budoucnost našeho českého státu. Chceme si zde dnes připomenout osobnost Tomáše G. Masaryka u příležitosti březnového výročí jeho narozenin, ale myslíme i na zrození našeho novodobého státu před sto lety.

Za významné a podstatné Masarykovo dílo je považován jeho spis „Česká otázka“ z roku 1895. Obsahuje dobře promyšlený a ucelený koncept české národní identity, který byl uplatněn při formování a vzniku samostatného státu. Na myšlenky v „České otázce“ pak Masaryk navazoval svými dalšími spisy, v nichž rozpracoval jednotlivá témata z této knihy.

Masarykův spis „Česká otázka“ byl vydán také v roce 1969, tedy v čase již nastupující normalizace (T. G. Masaryk, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*. Melantrich Praha 1969). Toto vydání je uvedeno citátem „Nepodlehne ani ohni ani meči“ (Nec igni cedit nec ferro). V té době se již dalo tušit, že tento spis ani další Masarykova díla hned tak u nás nevyjdou. Bylo již zřejmé, že česká otázka jako otázka po vyšších hodnotách našeho národa a naší vlasti zůstane v další epoše nesamostatnosti našeho státu nežádoucí. Je příznačné, že hned v roce 1990 byl tento spis znovu vydán v nakladatelství Svoboda (Tomáš Garrigue Masaryk, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození. Naše nynější krize. Pád strany staročeské a počátkové směrů nových*. Nakladatelství Svoboda Praha 1990). V loňském roce byla vydána obsažná publikace s názvem „Česká otázka a dnešní doba“, která dokládá, že Masarykem položené zásadní téma zůstává stále živé a v nových vnitrostátních, evropských a celosvětových souvislostech je znovu aktuální (*Česká otázka a dnešní doba*, Jan Svoboda – Aleš Prázný (eds.) Filosofia Praha 2017).

V České otázce jsou totiž položeny otázky: Kdo jsou Češi? Jaké je naše místo v dějinách Evropy? Jaké je místo a úkol našeho národa v dějinách lidstva a světa?

Odpovědi Masaryka na českou otázku mají filozofickou povahu a podstatu (Srov. Bednář Miloslav, *Filozofická a dějinná platnost Masarykovy české otázky*, in: Česká otázka a dnešní doba, Jan Svoboda – Aleš Prázný (eds.) Filosofia Praha 2017, s. 209). Cílem filozofie českých dějin je podle Masaryka humanita. Z hlediska Církve československé husitské je pak důležité Masarykovo ocenění české reformace, v níž se tato hodnota lidství projevila zvláštním způsobem jako idea bratrství (T. G. Masaryk, *Mistr Jan Hus. Naše obrození a naše reformace*. Praha 1925, s. 21-22). K této epoše dějin českého křesťanství a jejímu reformačnímu programu se od svého počátku přihlašuje právě Církev československá husitská.

V České otázce je často zmiňován německý myslitel Johann Gottfried Herder (1744-1803), který měl zřetelný vliv na představitele národního obrození – evangelického duchovního Jana Kollára, na jeho filozofii dějin a také na myšlenku humanity. Byl to německý luterský teolog a filozof působící ve Výmaru, autor básní a textů duchovních písní. Zabýval se literaturou, historií i přírodou. Byl i významným pedagogem (Cipro Miroslav, *Slovník pedagogů*, Praha 2001, s. 195-196). Cenil si díla Jana Amose Komenského a vyjadřoval se kladně o českých bratrech a husitech (Srov. Kumpera Jan, *Jan Amos Komenský*, Svoboda Ostrava 1992, s. 161). Kollár přišel studovat do Jeny v době, kdy byl Herder již patnáct let po smrti. Přesto měl možnost se s touto věhlasnou osobností seznámit prostřednictvím učitelů a jeho děl. Na Kollára zapůsobilo Herderovo kladné ocenění Slovanů (Lochman Jan Milíč, *Duchovní odkaz obrození*, Kalich Praha 1964, s. 171-172). Byl zaujat jeho myšlenkou humanity. Masaryk píše, že Kollár „přilnul k humanitnímu ideálu Herderovu. Humanita po stránce etické, vzdělanost po stránce rozumové se staly Kollárovi národním ideálem“ (*Česká otázka*, s. 19). Podle Herdera „lidství je ušlechtilou mírou, podle níž poznáváme a jednáme“ (Barth Karl, *Protestantská teologie v XIX. století. Svazek I. – Prehistorie*, Přel. Bohuslav Vik, Kalich Praha 1988, cit. s. 316). Rozvíjení a prohloubení humanity je konečným cílem dějin, jak to vyjadřuje v díle „Ideje k filozofii dějin lidstva“ (Ideen zur Philosophie der Menschheit). U Herdera jako teologa se však jedná o lidství, které směřuje k Bohu, neboť v člověku je „otištěn obraz Stvořitele naší země“ (Lochman J. M., *Duchovní*

odkaz obrození, s. 169). Pro Herdera náboženské a humanitní ideály splývají. „Náboženství je nejvyšší humanitou člověka“ (J. G. Herder, *Vývoj lidskosti*. Přeložil Jan Patočka. Praha 1941, cit. s. 106). S tímto pochopením úzkého vztahu náboženství a humanity se setkáváme i u Masaryka. Emanuel Rádl však poznamenává, že Masaryk, který si vzal humanitu za základ své filozofie, se při tom neopíral o Herdera, nýbrž o anglické osvícence a o české bratrství. Humanita není pro něho vlastností, ale „ideálem“, „vůdčím principem“ (Rádl Emanuel, *Dějiny filozofie II.*, Novověk. Votobia Praha 1999, s. 349).

Pro Masaryka je humanita národním i politickým programem. V „České otázce“ říká: „Všecek smysl naší historie v tom je uzavřen: pochopit cíl humanitní po stránce mravní a rozumové, pochopit plně, že čistá člověčnost nesmí být pouze obrozeneckým heslem..., musí být snahou nás každého a všech, že humanita jakožto cíl a program národní musí důsledně spravovat naši národní taktiku“ (*Česká otázka*, s. 154). Neznačená to, že by se český národ vyznačoval humánnějším jednáním než jiné národy. Humanita se týká každého národa jako závazek i cíl. Takto univerzální a široce pojatá humanita vychází z Ježíšova evangelia, jak to chápali Mistr Jan Hus, Jan Amos Komenský, ale i Tomáš G. Masaryk.

Pojetí českého národa podle Masaryka tak není úzké, omezené a do sebe zahleděné vlastenectví, ale hluboké vědomí sounáležitosti s druhými a trvalé úsilí o univerzální hodnotu lidství a lidskosti.

L.P. 2018

Tomáš Butta
patriarcha Církve československé husitské

Československo a Církev československá (husitská)

Úvod - vymezení tématu

Vztah zrodilšího se Československa a nové Církve československé (husitské) v roce 1918, resp. 1920 není možné sledovat bez souvislostí historických, politických a samozřejmě náboženských. V příspěvku tohoto formátu však nelze přiblížit ani historický vývoj státních útvarů - knížectví a království v souvislosti s příchodem křesťanství na naše území (Konstantin a Metoděj, křest českých představitelů v Řezně), ani rozdílné postavení vztahu státu a církve (církvi) za vlády Přemyslovců, Lucemburků, Jagellonců či Habsburků, a to i přes to, že mnohé ideje směřující k mravní a náboženské obnově československého národa jak ze strany státu, tak také ze strany Církve československé husitské byly přímou či nepřímou reakcí právě na tyto více než tisícileté dějiny.

Není zde prostor věnovat se obecně vztahu církve a státu v římském impériu před a po konstantinovském obratu 4. století, byť právě Konstantinův obrat znamenal významnou pozitivní změnu v životě tehdy pronásledovaných křesťanů, avšak otevřel také dveře úzkému sepětí „trůnu a oltáře“, což vedlo k nepředstavitelným škodám na těle viditelné církve jak na východě (srv. např. císař Michal III. a patriarchové Ignatios a Fotios v 9. století), tak na západě (např. korunovace Karla Velikého v 9. století, Wormský konkordát - boj o investituru v 12. století a pozdější pokusy utrakvismu o oddělení církve od světského panování článkem Artikul z počátku 15. století) a stalo se mementem pro rodící se uspořádání vztahu církve a státu v novém Československém státě.

Snahou o nastolení nových poměrů vztahu církvi a státu po roce 1918 bylo v Československu reagováno na tehdejší úzké spojení rakouského císařství s papežskou mocí. Bylo zřejmé, že nový stát naváže spíše na svobodu náboženského vyznání deklarovanou Kutnohorským smírem (1485), Českou konfesí (1575) a Rudolfovým Majestátem (1609), než na Obnovené zřízení zemské (1627, resp. 1628) a Toleranční patent (1781).

Cíle příspěvku

Obsahem tohoto příspěvku tedy nebudou rozborů zde nastíněných událostí, byť by

se to s přihlédnutím na vybrané téma slušelo, avšak s ohledem na rozsah studie budou předložena pouze **vybraná srovnání ideového a mravního směřování státu**, vyjádřená především **1. prezidentem T. G. Masarykem**, a **Církve československé (husitské)**, vyjádřená zejména **1. patriarchou K. Farským**. Za pramenný zdroj poslouží některé originální projevy 1. prezidenta T. G. Masaryka (např. vystoupení v Parlamentu k 10. výročí ČSR) a 1. patriarchy dr. K. Farského publikovaná v Českém zápase. Na základě těchto vyjádření bude přistoupeno k porovnání a vyřčení shod a rozdílů v počátku zrodu státu a nové církve a následně také k vyhodnocení, co z idejí tehdejšího prezidenta a tehdejšího vrcholného představitele církve, patriarchy, je stále aktuální a bylo společností a církví přijato, a naopak, co bylo odloženo jako nepotřebné.

Kap. 1. Náboženství a demokracie

Počátkem března 1920 byl na prezidentovy 70. narozeniny pozván i patriarcha K. Farský. Ve svém projevu Masaryk sdělil, že **v náboženství nalézá ideál pravé dokonalosti a objektivní měřítko lidského konání**. Podle něj právě **pocit věčnosti dělá člověka skromnějšího**, zesiluje v něm **pocit mravní odpovědnosti** a vede ho k **uznání všeobecné harmonie**. Demokracie se opírá o mravnost a na rozdíl od náboženství je z pohledu moderního člověka praktickým základem politiky a státu.

12. března 1920 publikuje oficiální list Církve československé (husitské) článek dr. K. Farského JSME. Farský v tomto článku vyvrací pohled Římskokatolické církve, která označuje CČS/H jako hrobaře republiky, a naznačuje program nové církve: „... **nevyhrožujeme lidem peklem a kletím, necháváme každého hledat Boha, neboť široké vrstvy lidu dychtí po NÁBOŽENSKÉ OBNOVĚ!**“ Farský v tomto článku jednoznačně ukazuje posun od „kněžské“ modernistické reformy z počátku 20. století a prohlašuje, že současná reforma, která vede k tomu, že se lidé ani nevejdou do kostelů, je nábožensko-mravní reformou, kterou neprovádí jen kněží, nýbrž provádí ji celý národ, všichni lidé.

Zde se Farský shoduje s Masarykem. Oba vidí, že reforma náboženského života přináší mravní zdokonalení celé společnosti, která může přispět podle Masaryka i podle Farského k blahu a zdárnému rozvoji republiky, resp. nové církve.

Kap. 2. Obrana vlasti a další život v Československu - TGM

V projevu k 10. výročí vzniku Československa pronesl prezident Osvoboditel zásadní projev v zákonodárném shromáždění. Konstatoval v něm, že **svobodu lidí i států není možné vydobýt a udržet bez největší oběti**. Právě hrdinné oběti československých vojáků

ků a především československých legií vedou Masaryka k tomu, aby se jako znak přátelství ke spojencům (armádám Ruska, Francie, Itálie, Srbska, USA a Anglie) za 1. světové války **stala legionářská uniforma uniformou hradní stráže**. Masaryk v tomto projevu děkuje všem, kteří se zasadili o vznik nového státu. Konstatuje, že již 10 let má republika správu ve svých rukou a nastává čas, po zpytování svědomí, zúčtovat a **rozhodnout se k další práci**. Po 300 letech poroby, boji proti cizovládě a boji pro lepší, svobodnější a demokratičtější řád světa, stojí, podle Masaryka, stát na nových základech. Jestliže **dříve** z Boží milosti **vládl monarcha**, pak dnes v demokracii vládne politické spolčení jednotlivců, také z Boží milosti, avšak jen tehdy, žijí-li tito lidé **na rozumných a mravních základech**, neboť, podle prvního prezidenta, má život jednatelce i v demokracii smysl jen tam, kde je „sub speciae aeternitatis“, tedy „pod zorným úhlem věčnosti“.

Církve a stát se podle Masaryka musí osamostatnit, aby sloužily každý vlastní silou **k naplňování nejvyšších ideálů**. Stát nemá bojovat proti náboženství. **Státu nestačí instituce, ale stát potřebuje živé lidi, kteří budou věřit v poslání svého národa a státu, lidi spojené ideou**. Nesmí zapomínat na buditele národa Palackého, Dobrovského či Smetanu. Pro vybudování demokratické republiky, kdy vláda jednoho je nahrazena vládou všech, je podle Masaryka nutné školení úřednictva i vojska a v neménší míře **vedení všech k mravní obnově**. **Demokracie musí ochránit vše, musí se stát stálou reformou, REVOLUCÍ HLAV A SRDCÍ**, a to především proto, že demokracie je ve světových dějinách jen krátce, a to včetně řeckého státu v Athénách.

Kap. 3. Projev vánoční - TGM

Při vánočním projevu vyzývá první prezident ke klidu. Člověk se nemá, podle něj, rozčilovat nad otázkami hospodářskými a politickými, neboť každý takový problém je v první řadě problémem **MRAVNÍM**. Každý **politický problém mohou politické ve svobodném státě rozřešit smírně**. Masaryk dále vyzývá, aby se kromě snah o kvantitativní prodloužení života upozorňovalo a kladl důraz na kvalitativní zhodnocování života.

Masaryk dále upozorňuje na fakt, že **BEZ POCHOPENÍ A BEZ TOLERANCE NENÍ SVOBODY**. Člověk poznává druhého, jen když je **pravdivý a otevřený**, bez lásky není pravdy a bez **PRAVDY A LÁSKY NEMŮŽE ČLOVĚK POZNAT ČLOVĚKA**.

Shrnutí, pohled TGM:

1. Lidstvo musí stále pamatovat na věčnost svou skromností a mravní odpovědností.

2. Každý člověk musí stále zpytovat své svědomí a rozhodovat se k další práci.
3. Stát není jen mechanismem, stát je společenstvím občanů na rozumných a mravních základech.
4. Je nutné chránit demokracii a učit se jí, neboť v lidstvu existuje teprve krátký čas; demokracie je názor na život.
5. Stát potřebuje stálou reformu HLAV A SRDCÍ.
6. Bez pochopení, bez tolerance není svobody, bez lásky a pravdy nemůže člověk poznat člověka.

Kap. 4. Cíle a prostředky Církve československé - Karel Farský

2. dubna, 7. května a 6. srpna 1920 předkládá v Českém zápase budoucí patriarcha CČS/H dr. Karel Farský **duchovní program obnovy národa i církve**. Národ podle něj musí přemoci svou smrt, musí zduchovnět (svou duší, myšlením, kulturou), musí zpravdivět své svědomí, **musí se duchovně zvednout**, vstát a postavit se na vlastní nohy. Obrodit se mravně.

Občan ČSR se musí podle Farského stát člověkem, který si bude vědom své vnitřní svobody i celé své zodpovědnosti před věčným zákonem.

Cílem CČS je **odstranění zla z celé společnosti**. Církev musí podle něj šířit radost lidí v rodinách, v organizacích, v obcích i v celém národě. Musí bojovat za **PRAVDU, DOBRO, RADOST A ŠTĚSTÍ**. Republiku je podle něj nutno začít stavět od převýchovy občanstva.

K 3. výročí CČS/H vydává K. Farský v tzv. Kalendáři Blahoslav program, jakým způsobem zlepšit působení CČS/H na výchovu lidí, ale především dětí a mládeže. Farský volal po navýšení počtu učitelů jak na základních, tak na středních školách. Na tehdejších 100 tis. dětí Československého vyznání připadalo v té době 26 učitelů náboženství, na 5 tis. studentů středních škol nebyl zaměstnán ani jeden středoškolský učitel náboženství.

Vedle výchovy dospělých a vzdělávání žáků a mládeže musí podle prvního patriarchy CČS/H též materiálně i fyzicky pomáhat těm, kteří pomoc potřebují. Pomáhat ústy, srdcem i kapsami a budovat sirotčince a chudobince.

Shrnutí, pohled Karla Farského:

1. Člověk se musí usmířit nábožensky s vlastním svědomím.
2. Je nutné usmířit jednu církev s druhou a žít bez násilí.
3. Propojit církevní a národní život.

4. Usmířit národy, především slovanské, a vnímat, že druhé národy nejsou neschopné.

5. Obnova národní musí být založena na převýchově jedince v charakter vůle k dobrému (nezdokonalovat zákony, ale zlepšovat lidské charaktery, provádět reformu - obnovu ve svém domě a ne u sousedů).

6. Vést lidi k mravnosti, která je cestou k věčné spáse nejistější.

Diskuse - závěr:

Kontakt s věčností nás má učinit skromnými, říká Masaryk. Úsečka našeho života se tedy v určité chvíli, v modlitbě, v projevu víry, protíná s věčností. Naším cílem v tomto pozemském světě nemá být povýšení našeho života nad život jiných lidí, ale být nepatrným dílem zlepšovat vlastní chování a jednání. Bilancovat, zpytovat své svědomí, litovat toho špatného, co jsme učinili, a napravovat se. A třeba i právě tím přispívat k ozdravení společnosti, Evropy a možná i tímto nepatrným krokem posouvat svět k lepšímu.

Pokus ke zlepšení sebe i společnosti se však musí vždy dít ve svobodě a v pravdě. Masaryk se nedožije 20. výročí republiky. Na téma svobody ale říká, že svobodu není možné vydobýt a udržet bez největší oběti. A zde si každý může položit otázku, zda jsme schopni oběti největší. Zda chceme žít v porobě... A co je porobou současnosti? Mohu všude beztrestně vyznávat svou víru? Mohu vystoupit z mainstreamu, který předepisuje, co bych měl kde říkat? Chci opustit své chyby? Co mě svazuje?

Masaryk říká: 10 let máme správu země ve svých rukou. My dnes máme desetkrát tolik. Máme již více než 100 let správu země ve svých rukou. V podstatě nikdy jsme se po Masarykově smrti příliš nesnažili udržet si správu země ve chvílích, kdy o ni usiloval někdo jiný. V posledních 100, resp. 400 letech jsme vždy správu naší země předali tomu, kdo ji spravovat chtěl. Masaryk 6. 7. 1915 v Ženevě tento model neakceptoval.

Stát není mechanismem a nemůže fungovat jako výborný stroj. V současnosti stále zdokonalujeme zákony, které jsou rozsáhlé. Noví a noví experti je vylepšují. Naším cílem však, řečeno s Masarykem i s Farským, musí být zdokonalení vnitřní. Dnešní člověk by měl mít zákon v srdci a nedobré věci by neměl konat ne proto, že z nich plyne postih, ale proto, že sám to nedobré konat nechce!

Masaryk i Farský vychází z Ježíše, když apelují na jednotlivce, aby se nejprve díval kriticky sám na sebe. Co je dnes vidět na sociálních sítích, v médiích v celém západním světě? Nenávist, závist, neshody, rozbroje, rozkoly, hádky,

pomluvy. A co je smyslem života ve státě? Zdravá demokracie. Jak říká TGM, hlídání demokracie, ale ne s bičem na toho druhého, ale s bičem na sebe - hlídejte demokracii v sobě, praví Masaryk! **Jaký je jednotlivec, takové je spolčení jednotlivců. Demokracie bude lepší, budu-li lepší já sám!**

V demokracii rozhoduje volba. Dnes slyšíme na všech stranách - lidé volili tak či jinak, dali na populismus, nechali se „zmasírovat“, uvěřili lžím. Takovými úvahami podrýváme samotný princip demokracie. Nevážíme si demokracie a nevážíme si toho, že dnes můžeme svobodně hodit lístek jednomu či druhému. Masaryk říká, učme se. Od demokracie americké, anglické, švýcarské. Podstatné je, co přineseme my Slované, co přineseme do světového budování míru.

Karel Farský apeluje na náboženské usmíření člověka s vlastním svědomím. Člověk musí mít možnost svobodného hledání Boha ve světě. **Současný svět je, byť jiným způsobem, nemocný podobně, jako byl svět po 1. světové válce.** Křesťané v západní části světa rezignovali na veřejné projevy své zbožnosti snad ze strachu, aby nevnucovali jinému náboženskému systému vlastní náboženský projev víry. Kristus však přinesl dvojí přikázání lásky: Lásky k Bohu a lásky k člověku. Budeme-li tedy zdravě věřit Bohu, projeví se ve víře též náš zdravý vztah k druhému člověku, ať je jakéhokoli vyznání. Usmíření světa i národů, to je Kristův program připomenutý Masarykem i Farským.

Shoda Farského a Masaryka:

1. Chovat se a jednat pod zorným úhlem věčnosti - myslet na věčnost. Přemýšlet nad sebou samým a být si vědom toho, že i má úsečka života jednou skončí a já za vše, co jsem učinil či neučinil, budu skládat své účty Bohu.

2. Zpytovat svědomí již zde. A zpytovat svědomí své, nikoli druhého bratra či sestry, sám si nastavovat ono pomyslné zrcadlo skutků.

3. Uvědomit si, že ani církev, ani stát nejsou výkonným mechanismem. Že stát i církev tvoří lidé a oni vytvářejí stát i živou nebo naopak umírající církev.

4. Uvědomit si svou nedokonalost, uvědomit si, že pokusy o dobro jsou jen pokusy, a přesto je máme a dokonce chceme podstupovat a přispívat k lepšímu jak ve státě, tak v církvi.

5. Stálá reforma hlav i srdcí. Stále se vzdělávat, učit, ale i pěstovat mrav a budovat pevnou integritu své osobnosti a vyváženosti těla i ducha.

6. Stále si připomínat, že bez pochopení a tolerance není svobody, bez lásky a bez pravdy nemůže člověk zcela poznat druhého člověka.

Doc. ThDr. David Tonzar, Th.D., Dr. h. c.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR a jubilea let 2017 a 2018

Rok 2017 představoval v rozvoji Masarykova ústavu a Archivu AV ČR (MÚA) důležitý mezník. Příznivě právě v roce 80. výročí úmrtí T. G. Masaryka a v předvečer 100. výročí vzniku Československé republiky se výrazně kupředu posunula realizace někdejší Masarykovy myšlenky o existenci a podobě vědeckého ústavu, který by pečoval o jeho osobní, vědecký a politický odkaz a dále ho rozvíjel. Ačkoliv Masarykův ústav (dnešní MÚA) začal pod křídly Akademie věd ČR působit již v roce 1995, jednalo se jen o částečné naplnění Masarykových záměrů a představ z počátku třicátých let 20. století. Po různých provizoriích se ústav nakonec na řadu let usídlil v pronajatých ale také čím dál více kapacitně nevyhovujících prostorách v ulici Na Florenci 3. Rozsáhlé osobní archivy prezidentů Masaryka, Beneše a jejich spolupracovníků či rodinných příslušníků se sice podařilo z nevyhovujících suterénních prostor Na Florenci přestěhovat do moderních archivních depozitářů v Gabčíkově ulici 10 (do areálu někdejšího Archivu AV ČR, dnes součásti MÚA) již krátce po povodních 2002, ale v ulici Na Florenci nadále zůstávala převážná část Knihovny TGM a zejména velká část pracovníků ústavu. Knihovní depot opakovaně trpěl vytopením přívalovými dešti. Další část tohoto rozsáhlého a unikátního knihovního fondu se pak nacházela v centrálních depozitářích AV ČR v Jenštejně a byla pro naše knihovníky, zaměstnance i badatele z řad široké veřejnosti těžko dostupná. Díky pochopení a podpoře vedení AV ČR se již v roce 2016 celkovým nákladem cca 18 milionů Kč podařilo zrekonstruovat v akademickém areálu v Gabčíkově 10 rozsáhlý depotní sál, a to výlučně pro potřeby Knihovny TGM. V prvních měsících roku 2017 se pak podařilo přestěhovat všech 160.000 svazků (cca 4,8 km) do tohoto nového depozitáře, který je vybaven výkonnou klimatizací i zášecím zařízením. Knihy prezidenta Masaryka jsou tak nově uloženy nejen na jednom místě, ale především v čistém a suchém prostředí s konstantní teplotou a vlhkostí. V únoru 2017 se tak naplnil základní předpoklad pro budoucí zkatalogizování tohoto mimořádně cenného knihovního fondu a jeho možné zpřístupnění veřejnosti.

Paralelně v letech 2016 a 2017 probíhala stavba nové administrativní budovy MÚA v též akademickém areálu. Na místě někdejšího parkoviště vznikla podle projektu ing. arch. Jany Kletenské nenápadná, leč elegantní čtyřpatrová novostavba, která vhodně ladí se starším objektem někdejšího Archivu AV ČR. V tomto novém administrativním křídle našli od listopadu 2017 zázemí všichni pracovníci MÚA,

kterí do té doby působili v domě Na Florenci. Výstavba této budovy byla umožněna rovněž díky podpoře Akademie věd ČR, která během uvedených let do této stavby investovala cca 41 milionů korun! Po 85 letech od Masarykova založení prvorepublikového Ústavu TGM, jednoho z předchůdců MÚA, a 80 let od smrti „prezidenta Osvoboditele“ se tak konečně naplnilo Masarykovo přání z roku 1932, aby jeho ústav disponoval vlastní budovou. I z našeho pohledu tak konečně nastal ideální stav, kdy všichni zaměstnanci pracují na jedné adrese a mají zde k dispozici veškeré zázemí, tj. zejména všechny ústavem spravované archivní fondy a sbírky, ale též všechny knihovny včetně té nejcennější – Knihovny TGM.

Slavnostní otevření novostavby MÚA i depozitáře Knihovny TGM proběhlo 6. listopadu 2017. Hostem nad jiné vzácným byla paní Charlotta Kotíková, pravnučka T. G. Masaryka, která přiletěla při této příležitosti ze Spojených států amerických. Důležitou se pak stala i přítomnost Jeho Magnificence prof. Tomáše Zimy, rektora Univerzity Karlovy. Rektor Zima totiž v loňském roce po jednání s vedením AV ČR a představiteli Ústavu T. G. Masaryka, o.p.s. (ÚTGM; instituce založené T. G. Masarykem v roce 1932, která je přímým vlastníkem archivu a knihovny TGM a pro kterou MÚA tyto fondy a sbírky spravuje) vyslovil souhlas s převedením poslední dochované části někdejší Masarykovy knihovny do správy MÚA. Jedná se zhruba o další tři desítky tisíc svazků tzv. profesorské části Knihovny TGM, kterou v době komunistické totality spravoval Ústav marxismu-leninismu a která byla po roce 1989 vládou České republiky mylně převedena do vlastnictví Univerzity Karlovy, a nikoliv obnoveného prvorepublikového ÚTGM. Léta zablokovaný stav se tak podařilo posunout do nové roviny a díky velkorysosti vedení Univerzity Karlovy dojde po desítkách let ke scelení původní Knihovny TGM. Tyto knihy, které jsou zatím uloženy v univerzitním depozitáři v bývalém důlním objektu v Lešetovicích u Příbrami, budou podle uzavřené smlouvy předány do správy MÚA v průběhu roku 2018, resp. 2019. Místo svého uložení pak naleznou v dalším aktuálně rekonstruovaném knihovním depozitáři v areálu v Gabčíkově ulici. Jeho renovaci v hodnotě cca 15 milionů korun umožnila zvláštní dotace vlády ČR z konce roku 2017 udělená přímo za tímto účelem.

Vybudování vhodného uložení knih je však pouze jednou stranou mince, tou druhou je jejich zpřístupnění badatelské i širší čtenářské veřejnosti. Zpracování víceméně nezkatalogizované Knihovny TGM od roku 1990 naráželo na nedostatek finančních prostředků. V souvislosti s přípravami oslav 100. výročí vzniku Československé republiky proto MÚA v roce 2016 prostřednictvím Akademie věd ČR požádal vládu České republiky o přiznání zvláštní dotace na projekt *Zpřístupnění Knihovny TGM*. Tento projekt byl ve svém návrhu rozvržen na dobu čtyř let s rozpočtem 27 mi-

lionů korun. V rámci projektu měla být zkatologizována nejen Masarykova knihovna (zmíněných 160.000 svazků ve správě MÚA), ale i dokončeno zpracování a zpřístupnění Masarykova osobního archivu, které jsme ze skromných prostředků zahájili již v minulosti. Vláda premiéra B. Sobotky předložený záměr přijala (v rámci vládního usnesení č. 353 ex 2017), ale požadované prostředky uvolnila zatím jen na dobu dvou let, a to ve výši 13,5 mil. Kč. Tato dílčí dotace, která snad bude v budoucnu prodloužena na původně plánované čtyři roky, umožnila, aby od září 2017 bylo přijato do pracovního poměru 13 knihovníků a další tři archiváři. Byla tak konečně zahájena práce odkládaná po celé generace! Měsíčně se tomuto našemu týmu daří zkatologizovat kolem čtyř tisíc svazků, často výjimečných titulů, které jsou dostupné v ČR jen v nemnoha či dokonce žádných dalších exemplářích. Věříme, že se nám konečně podaří splatit prastarý dluh nejen vůči české veřejnosti, zvláště pak té odborné, ale především vůči samotnému T. G. Masarykovi, neboť po dlouhých osmi desetiletích od jeho smrti dojde snad naplnění jeho někdejší vize. Pro badatele z řad veřejnosti je důležité, že tyto zkatologizované knihy, nejednou opatřené Masarykovými rukopisnými komentáři, jsou ihned předávány do Souborného knihovního katalogu ČR a je možné jejich prezenční studium ve studovně MÚA. S ohledem na očekávaný nárůst zájemců o Knihovnu TGM i jeho osobní archiv jsme na rok 2018 připravili i rekonstrukci stávající badatelny, aby kapacitně i vybavením odpovídala zvýšenému zájmu čtenářů a badatelů.

Ocenění hodný je nejen projevený zájem Sobotkovy vlády o péči o odkaz zakladatele naší moderní státnosti, ale především setrvalá ochota a připravenost Akademie věd ČR investovat z vlastních zdrojů nemalé prostředky do péče a rozvoje mimořádného kulturního dědictví, které ovšem není jejím vlastním majetkem, ale které pouze – a na své náklady – již více než dvě desetiletí spravuje. Akademie věd se tak v posledních letech více než aktivně a účinně přihlásila k ideovému dědictví první republiky a jejích tvůrců a o své vůli velkoryse suplovala a supluje to, o co se v civilizovaných státech zpravidla kontinuálně starají státní orgány.

Uvedené investiční akce či zahájená katalogizace Masarykovy knihovny však představují jen jednu část činnosti MÚA. Tou vědecky důležitější je pochopitelně vlastní výzkum, který se netýká výhradně osoby a díla TGM, ale i všech širších dobových či tematických souvislostí, a to zhruba v období jeho života, tzn. mezi léty 1848 až 1948. Z našich dlouhodobých výzkumných projektů bych chtěl zmínit především tři. Prvním je ediční řada *Spisy TGM*, která zpřístupňuje Masarykovo zveřejněné odborné, politické i publicistické dílo. Z celkem plánovaných 38 svazků jich zbývá vydat již jen nemnoho. Čtenáři se mohou z novinek těšit na svazek *Válka a revoluce III*, který

přináší Masarykovy především politické texty z roku 1918, dále na souborné vydání jeho článků pro časopis *Naše doba* z první poloviny 90. let 19. století, a také na svazek obsahující politické programy Masarykovy strany. A v neposlední řadě konečně i na jistě atraktivní svazek Masarykových textů k tzv. hilsneriádě. Druhou naší klíčovou ediční řadou s vazbou na osobu TGM je *Korespondence TGM*, tedy vydávání více-méně zcela neznámých celků osobní korespondence T. G. Masaryka a jeho význam-nějších partnerů. Dosud vyšlo 13 svazků a další se připravují. Z těch novějších před-stavuje mimořádně atraktivní počín publikování prvního dílu korespondence mezi TGM a J. S. Macharem z let 1893 až 1895. Mimořádně rozsáhlá korespondence obou mužů je současně informačně nesmírně bohatá a zároveň intimní, neboť Machar byl v 90. letech 19. století Masarykovým nejbližším důvěrníkem a přítelem. Navazující svazky, celkem zřejmě čtyři, jejich vzájemné korespondence budou postupně vychá-zet, ten další (rok 1896) plánujeme na přelomu let 2018/19. Vydávání Masarykovy korespondence do budoucna výrazně napomůže i projekt *Korespondenční síť TGM* financovaný Ministerstvem kultury ČR (program NAKI II), který bude zahájen v roce 2018 a v digitální i tištěné podobě zpřístupní Masarykovu korespondenci s britskými, severoamerickými a německojazyčnými osobnostmi. Vydání této korespondence bude předcházet podrobný výzkum v zahraničních archivech, kdy věříme, že se poda-ří najít dosud neznámé a cenné dopisy osvětlující zejména Masarykovu „zahraniční akci“ z let první světové války.

Naši třetí ediční řadu, kterou bych na tomto fóru zájemcům o naše moderní a soudobé dějiny rád představil, je řada EGO – tedy řada, která se specializuje na vydá-vání tzv. ego-dokumentů v podobě osobní korespondence, deníků a pamětí. Ve spolu-práci s Nakladatelstvím Lidové noviny se našemu ústavu podařilo vydat již 18 svazků a každým rokem jich několik nových přibude. Z těch novějších bych chtěl upozornit zejm. na svazek *Únor 1948 očima poražených*, který přináší cenná svědectví exilových politiků analyzujících okolnosti komunistického puče. Svazek *Ve službách Maffie* naopak zpřístupňuje řadu dosud neznámých svědectví týkajících se protirakouského do-mácího odboje. Velkou pozornost, zejména v lékařských kruzích, vyvolá nepochybně další díl deníků prof. Josefa Charváta, tentokrát z let 1946 až 1949, kde je z pohledu známého vědce-lékaře silně reflektován právě přechod k rudé totalitě. V průběhu roku 2018/19 by pak měly vyjít v rozšířené podobě i paměti botanika a politika Bohumila Němce, dále další díl deníků historika Josefa Kalouska a také první svazek jeho ko-respondence. K vydání se připravují rovněž paměti redaktora Masarykova Času ve Vídni Bedřicha Hlaváče, paměti politika Ladislava Klumpara či korespondence mla-dočeského poslance Ervína Špindlera.

Z vědeckých monografií bych zde rád představil alespoň ty, které mají přímou vazbu k osobě TGM či první republice. Velmi si cením zejména knihy *Sláva republice!* autorského kolektivu pod vedením D. Hájkové a P. Horáka, která odkrývá úsilí prvo-republikových elit o vytvoření nové státní identity, a to mj. i pomocí nově vybíraných státních svátků. Nepochybně nesmírně zajímavou bude i monografie Richarda Vaška *Račte to podepsat libovolnou šifrou*, která analyzuje Masarykovu anonymní publicistiku z let 1918 až 1935. Otevírá tak pohled do Masarykovy zákulisní politické činnosti, která zůstávala dlouho skryta nejen současníkům, ale i dalším generacím. Atraktivní jistě budou v kontextu s první světovou válkou a novým uspořádáním společnosti *Cesty z apokalypsy* Rudolfa Kučery a Oty Konráda, které rozebírají proměny fyzického násilí v rozkladu a obnově střední Evropy mezi lety 1914–1922. Na přelomu let 2018/19 by pak měla vyjít i publikace Daniely Brádlkové věnovaná hospodářským aktivitám československých legionářů na Rusi. Intenzivně pracujeme i na dvoudílném „lexikonu TGM“ a doprovodném svazku jeho co nejúplnější bibliografie. No a nepochybnou „korunou“ snažení našich pracovníků budou reprezentativní dějiny první (a druhé) republiky nazvané *Republika československá, 1918–1939*. Čtivou a především dokumentačně bohatou a atraktivní formou chceme čtenářům přiblížit dějiny našeho obnoveného samostatného státu, a to z nejrůznějších úhlů pohledu: politika, hospodářství, kultura, sociální poměry, média atd.

Stranou neponecháváme ani „nová média“, která mohou oslovit mladší generaci. Za tímto účelem jsme v roce 2017 založili zvláštní webový portál „po stopách TGM“ (<http://tg-masaryk.cz/>), který monitoruje nejrůznější veřejné aktivity kolem odkazu T. G. Masaryka. Zajímavá jistě bude mapa zaznamenávající minulé i současné „stopy“ TGM v českých obcích i městech v podobě pomníků, soch, pamětních desek, po něm pojmenovaných prostranství atd., a to včetně jejich minulosti i současnosti. Tuto mapu vnímáme i jako konkrétní příspěvek k poznání proměn české „historické paměti“ ve 20. století. Na širší veřejnost, včetně té, která nechodí do standardních výstavních sálů, muzejí či galerií, pak chceme cílit „streetovou výstavou“ *Republika československá*, která od září do prosince 2018 přístupnou formou představí vznik a existenci meziválečného Československa v celkem 24 českých a moravských městech. Výstavu bude doprovázet i nezbytný katalog. Závěrem nezbyvá než poděkovat organizátorům za laskavé pozvání, za pozornost přítomných a také vyslovit přesvědčení, že se snad setkáme při některé z avizovaných příležitostí souvisejících s připomínáním 100. výročí obnovené české státnosti.

Luboš Velek

100 let služby Bohu
pomoci člověku
Církev československá husitská